

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

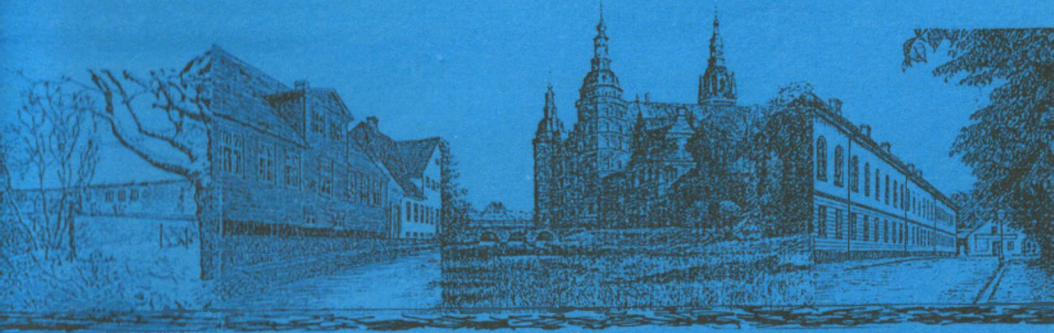
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

LOKALHISTORISK FORENING

I
HILLERØD KOMMUNE

1995 - 3

**Medlemsblad for
LOKALHISTORISK FORENING
i HILLERØD KOMMUNE**

Bestyrelse

Formand: Margrethe Krogh Sørensen
Hestehavevej 13, 3400 Hillerød.
Tlf. 42 26 72 32

Næstformand: Jørgen Berner
Åvang 78, 3400 Hillerød.
Tlf. 42 26 06 13

Kasserer: Anton Mariegaard
Tjørnevang 4, 3400 Hillerød.
Tlf. 42 26 24 32

Sekretær: Eva Holm-Nielsen
S. Kierkegårdsvej 1, 3400 Hillerød
Tlf. 42 26 46 89

Per Andersen
Skippermosen 19, 3400 Hillerød
Tlf. 42 26 83 89

Asger Berg
S. Kierkegårdsvej 1, 3400 Hillerød
Tlf. 42 26 46 89

Lokalhistorisk Arkiv

Lisbet Schacht Hansen
Bakkegade 23, 3400 Hillerød
Tlf. 42 26 95 22

Redaktør

Anton Mariegaard
Adresse og tlf.: se ovenfor
Gironr.: 704-4607

Bladet udsendes fire gange årligt,
februar, maj, august og november.

Stof til bladet sendes til redaktøren
senest den 10. i udsendelsesmåneden.

Tryk

Grafisk Center, Hillerød

ISSN 0903-3505

Arrangementer!

Se side 22.

FORENINGEN STØTTES AF:

C.A. Andersen malerfirma - Bikuben
- Borg & Green - Dansk Lokal-
historisk Forening - Den Danske
Bank - Det Nationalhistoriske Mu-
seum på Frederiksborg - Grafisk
Center Hillerød - FO Arbejdernes
Fællesorganisations Byggeaktiesel-
skab - Frederiksborg Amts Avis -
Helsingørgadeforeningen - Hillerød
Bibliotek - Hillerød Kommune -
Hillerød Posten - Høvelst Electric -
Jyske Bank - Lokalbanken - Nykre-
dit - Reklamefotograf Henrik Knob-
lauch - Ristorante La Perla - Ullerød
Brugsforening - Unibank - Wiibroes
Bryggeri.

Om kirker og kirkegårde i Hillerød

af Peter Christensen

I middelalderen hørte landsbyen Hillerød under Grønholt i kirkelig henseende. Ved Rentekammerets brev af 6. maj 1585 blev byens indbyggere henvist til Nørre Herlev kirke. Flere bevarede ligsten i Nørre Herlev kirke fra slutningen af 1500-tallet og begyndelsen af 1600-tallet over "slottets tjenere" fortæller herom. Også Hillerød-borgere i "ringere kår" blev begravet på kirkegården.

Beboerne i landsbyen Ølskøb - en bebyggelse ved vejen til Frederiksværk i umiddelbar nærhed af Hillerødsholm - hørte derimod under Tjæreby kirke.

I 1621 besluttede Chr. IV at nedlægge Ølskøb, og indbyggerne her fik besked om at forlade det lille bysamfund for at bosætte sig på "Bakken" (Bakkegade) i Hillerød.

Da Fr. II i 1560 ved mageskifte erhvervede Hillerødsholm, bestod Hillerød af 6 gårde og 4 huse med ca. 100 indbyggere. Kongen ønskede at skaffe sig et stort jagtområde i Nordsjælland. Under Fr. IIs og Chr. IVs byggeri voksede byen så stærkt, at det var rimeligt, at den fik sin egen kirke. Indbyggertallet var i 1596 steget til ca. 300. I 1621 blev efter Chr. IVs ønske på byens kirkegård på Torvebakken opført en lille kirke - en langhusbygning af bindingsværk med tegltag og murstensgulv. Kirkens inventar blev - bortset fra stolestader og prædikestol - overladt kirken fra Fr. IIs slotskirke, der var under nedrivning, efter at Chr. IVs slotskirke var taget i brug. I tårnet blev ophængt 2 klokker, en større og en mindre. Den største støbt 1621, måske på kongens bekostning.¹ Den kom efter kirkens sammenstyrtning i 1624 til at hænge i Hillerød Rådhus' klokkespir, indtil den i 1987 blev ophængt i den nye Hillerød kirke. Den mindre endte senere på rådhusets loft. Her lå den, til den i september 1864 blev solgt for 50 rigsdaler.

Kirkegården lå dengang midt i byen på den østlige del af det nuværende torv og strakte sig op over bakken, hvor der senere i 1831 og 1887-88 blev bygget rådhus (nuværende politikontor og arresthus). Kirkegården gik helt op til præstegårdens baghave. Præstegården lå på det tidspunkt i Mørkegade (Østergade).

For kirkens opførelse stod tømrermester Galne Troels fra København og to murerestre fra Amsterdam i Holland. Kirkens levetid blev kort. Den lå på

byens højeste sted - en til tider stormomsust plads. Håndværkerne havde været under tidspres, så arbejdet blev ikke det bedste, snarere et dårligt hastværksarbejde. Under en efterårsstorm 3 år senere, Sct. Karen's nat den 25. november 1624, blæste kirkebygningen omkuld. Og den blev ikke genopført. I stedet blev der indrettet en midlertidig kirkesal i en tidligere stald på Frederiksborg Slot. Men allerede i 1630 fik borgerne i Hillerød af kongen tilladelse til at benytte slotskirken til gudstjenester og andre kirkelige handlinger. Borgerne blev dog forvist fra slotskirken i 1655 på grund af en pestepidemi. Da pesten var aftaget, fik byen i 1671 atter adgang til slotskirken.

På kirkegården blev i 1649, til erstatning for kirken, bygget et mindre hus (et skur) af lerklinet bindingsværk. Her kunne præsten stå ved begravelser. I 1668 kom et nyt "ligbørhus" opmuret i tegl.

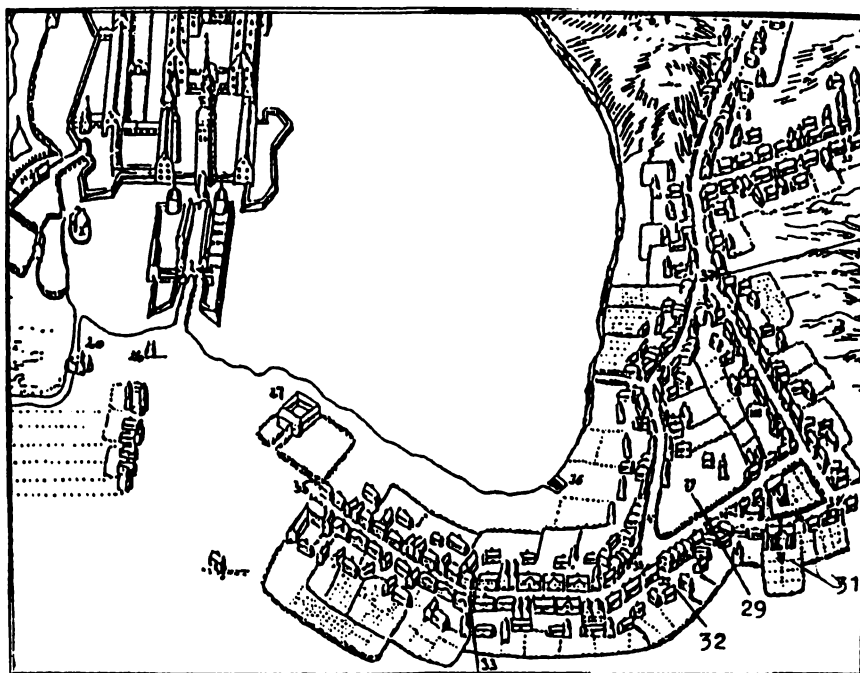
På den tid skete de fleste begravelser fra hjemmet. For at det kunne ske "standsmæssigt" blev i 1563 under Fr. II oprettet et "ligsociety" bestående af "kongelige betjente og skikkelige borgermænd" med 16 medlemmer. Senere - i 1735 - blev det reorganiseret og fortsatte som Hillerød Købstads Lig- og Begravelses-Selskab. Det var på 24 medlemmer (laugsbrødre). Det indkøbte ligklæder, kapper, flør og sørgegardiner for at udleje det mod billig betaling ved ligfærd. Beklædning af kusk og ligbærere hørte også under selskabet. Selskabet ejede tillige en ligvogn trukket af heste med skaberak. Lidt efter lidt sygnede selskabet imidlertid hen, og i 1924 afgik det ved en stille død uden at blive savnet.

Den ombløste kirkes 2 klokker blev i 1652 ophængt i et nyt klokkehus af tømmer. Det var dog ikke særlig solidt, så allerede i 1662 blev et nyt klokketårn bygget.

Kirkegården på Torvet var i brug i ca. 200 år til 1830, da byens udvikling gjorde det ønskeligt, at kirkegården blev nedlagt. Den 16. juli 1828 vedtog borgerstyret at købe arealer dels af den 11. Vognmandsled, dels af byfogedembedets jord for at indrette en ny kirkegård.²

Den nye kirkegård blev anlagt øst for Mørkegade (Østergade) af exam. gartner Chr. Frederik Teisner, der var konstitueret i embedet som slotsgartner på Frederiksborg. Han havde allerede i 1808 anlagt Nyhuse kirkegård.

Minder om kirkegården på Torvet dukker op af og til. Ved udgravningen af grunden til Råd- og Tinghuset på Torvebakken i 1887-88, som afløste Råd- og Domhuset bygget 1831, kom en del kranier og knogler frem i dagens lys. Det samme skete, da grundene i 1896 skulle udgraves til ejendommene Helsingørs-gade 2 - opr. Rådhuscafeen, nu Hillerød kommunes socialservice - og Helsingørs-gade 4 - opr. Hillerød Brugsforening, nu "Intersport". Sidste gang

Resens Plan af Hillerød, ca. 1670 (beskåret)

*20 Slotsmøllen. 26 Vagthuset. 27 Kongens Værtshus. 29 Byens Kirkegaard og Klokketaarn.
31 Frederiksborgs kongelige Skole. 32 Spisningshuset. 33 Hospital. 34 Kannikegaden. 35
Kongens Gade. 36 Slusen, som gaar under Gaden til Søen. 37 Præstegaden.*

minder om den gamle kirkegård kom frem, var i slutningen af 1930'erne, da Torvet blev reguleret og fik sit nuværende udseende. Anders Blomberg - kirkegårdsinspektør 1940-76 - har fortalt, at disse kranier og knogler blev begravet på kirkegården ved Østergade i græsplænen mellem Østergade og kapellet (nu Hillerød kirke). En stor busk af rhododendron minder i dag om fordums Hillerødborgeres sidste hvilested.

Blandt dem, der blev begravet på den gamle kirkegård, var orgelbyggeren Esajas Compenius, der døde i Hillerød 1617 under arbejdet med opstillingen af det berømte Compenius-orgel i Frederiksborg Slotskirke. I stensætningen (støttemuren) foran Ting- og Arresthuset blev i 1950'erne af Hillerød kommune opsat en mindetavle med indskriften:

*Orgelbyggeren Esajas Compenius
døde i Hillerød i året 1617 og
blev begravet på dette sted.*

I forbindelse med anlæggelse af den nye kirkegård blev et større antal kister overflyttet fra den gamle kirkegård på Torvet til den nye.

Kort tid efter nedlæggelsen af den gamle kirkegård i 1831 blev opførelsen af Hillerød første Råd- og Tinghus på Torvebakken påbegyndt. Det var en usædvanlig kort tid, at gravfreden blev respekteret - noget man i dag ville anse for usømmeligt.

Den nye kirkegård trængte allerede i 1880'erne til udvidelse, og et jordstykke ud mod Ndr. Jernbanevej blev erhvervet. Senere udvidelser skete i 1901 og 1927, så i dag er kirkegårdens samlede areal ca. 3 ha. I løbet af 1950'erne begyndte det at knibe med at finde ledige (hjemfaldne) gravsteder. Der var derfor tale om at udvide kirkegården med arealer grænsende ned til Vibekevej. Det blev heldigvis aldrig realiseret, for i 1960 blev kirkegården på Skansebakken indviet og taget i brug.

For en del år siden vedtog Hillerød byråd, at kirkegården skulle sløjfes år 2025. Denne vedtagelse er senere omgjort. Området skal herefter bevares som kirkegård og indgå som et grønt område i bysamfundet.

Ligesom tidligere foregik de fleste bisættelser til den nye kirkegård også fra hjemmet. Der var ikke noget kapel, hvor kisten kunne hensættes. Det første kapel blev bygget 1874. Da det var ret lille, måtte der allerede i 1894 en udvidelse og modernisering til. Kapellet var stadig for lille ved store begravelser, så i 1928 skete en yderligere udvidelse. I 1933-34 blev kapellet ombygget og forsynet med tårn og en kirkeklokke.

Kirkeklokken blev skænket af dommer og borgmester i Hillerød Carl Zahlmann - senere den første af byens 2 æresborgere. Den bærer en latinsk indskrift: *Deum laudo vivos voco mortuos floro* (Jeg priser Gud, kalder de levende, begræder de døde). Endnu en klokke blev ophængt i tårnet, da kapellet blev ombygget og indviet til kirke i 1987. Denne klokke havde opr. hængt i Hillerød første kirke, der blæste omkuld i 1624 og er sandsynligvis bekostet af Chr. IV. Dens latinske indskrift lyder: *Si deus pro nobis quis contra nos* (Hvis Gud er med os, hvem er da imod os). Klokken har haft en noget omskiftelig tilværelse. Som nævnt hængte den opr. i Hillerød første kirke på Torvet. Fra 1833 hængte den i Råd- og domhuset på Torvebakken og fra 1888 i klokkespiret på det nye Råd- og tinghus sammesteds. Herfra lod klokken sig høre hver dag kl. 07.45 og kl. 19.00. Dette ophørte i 1966 af "økonomiske årsager". I 1987 blev den overflyttet til den nye Hillerød kirke.

Et lighus blev bygget i 1927.

På Hillerød kirkegård hviler flere kendte malere: Landskabsmaleren Gotfred Rump (1816-1880), født i Hillerød og død sammesteds. På gravstedet en mindsten med portrætmedaljon. Kirkegårdens største bøgetræ vokser på gravstedet. Landskabsmaleren Thorvald Niss (1842-1905), hans 2. hustru var fra Hillerød. Maleren Viggo Pedersen (1854-1926), boede i mange år sammen med maleren Niels Skovgaard i ejendommen "Carlsberg" ved Københavnsvej.

I et andet gravsted ligger 3 brandmænd, som omkom ved slotsbranden 1859. Gravstedet, der er udsmykket med værktøj repræsenterende mændenes daglige arbejde (tømrer og murere), må ikke sløjfes, så længe kirkegården består.

Det ældste gravsted er rektor ved Frederiksborg Lærde Skole Bendt Bendtsens (1763-1830). En mand med fremragende menneskelige egenskaber og af stor betydning for skolen og dens elever. Taknemmelige elever rejste mindstenen - en sten i rødlig sandsten og forsynet med en latinsk indskrift forfattet af en af hans elever, filologen Johan Nicolai Madvig, der 1817-20 var elev på skolen. Han boede i ejendommen Slotsgade 23 (nedrevet 1926). På ejendommen opsatte Hillerød Turistforening i 1910 en mindetavle. Gravstedets vedligeholdelse betales fortsat af Frederiksborg Statsskole.

Af andre gravsteder kan nævnes politikerens Lars Dinesen (1838-1915). Gravsten med bronzemedaljon. Et støbejernsgitter om gravstedet ser meget medtaget ud.

Besættelsestiden 1940-45 krævede også i Hillerød sine ofre. To døde i Neuengamme og fem blev skudt af tyskerne. Hillerød byråd og Hjemmeværnet smykker hvert år den 5. maj gravene med krans og blomster.

Tæt ved kirkens indgang ligger et større gravsted (afd. A. nr. 1) i temmelig miserabel tilstand. Et støbejernsgitter er forlængst tæret op af rust - og fjernet. Støbejernsgitterets låge var forsynet med en navneplade med indskriften:

*Soland Stogstads
Familiegravsted
Købt til år 2013*

Et beløb til gravstedets vedligeholdelse i 100 år blev i 1913 indbetalt til Hillerød kommune.

Også Hillerød bys 2 æresborgere er begravet på kirkegården. Den første er dommer Carl Zahlmann (1864-1957) udnævnt den 23/3 1937 til æresborger i Hillerød som tak og anerkendelse for 29 års fortjenstfuld virke som byens borgmester, først kongresvalgt 1908-1919 og derefter folkevalgt 1919-1937.

Den anden er professor, dr. phil. Carl Wesenberg-Lund (1867-1956) udnævnt den 22/12 1947 til æresborger i Hillerød som anerkendelse for videnskabeligt

arbejde udført gennem mangeårig tilknytning til byen og dens omegn. Gravstedet er dækket med tuegræsser - et såkaldt tuegravsted.

Under besættelsestiden 1940-45 oplevede Anders Blomberg (1907-1991) - kirkegårdsinspektør 1940-76 - mange sørgelige og uhyggelige hændelser med tyskerne. En enkelt var dog af lidt munter karakter. Blomberg fortæller herom:

Den 20. april 1945 havde jeg et pudsig tilfælde med en tysk gefreiter og en menig.

Jeg kom fra et ærinde i byen og gik over kirkegården op til kapellet for at se, om alt var i orden til en begravelse, der skulle være om eftermiddagen kl. 14.

Hvad ser jeg! En tysk underofficer og en menig, en hest og en vogn. Underofficeren og den menige havde lukket bagdøren op til kapellet og læsede mine laurbærtræer på deres vogn. Jeg blev godt gal i hovedet og skruede bissen på og spurgte, hvad meningen var og hvem, der havde givet tilladelse til det. Underofficeren svarede, at det havde gartneren. Så måtte jeg fortælle ham, at det var løgn, for gartneren og inspektøren var mig. Jeg beordrede ham til at læsse af og sætte på plads igen. Når jeg selv skal sige det, er jeg ret god til tysk takket være lektor Grove og 3 år i Sønderborg, da der endnu var 40-50% tysktalende. Efter det møgfald han fik, blev tonen en hel anden. Så forklarede han mig, at han havde fået ordre til at skaffe et par laurbærtræer til at flankere Hitlers billede i anledning af førerens fødselsdag - og i samme anledning kom selveste generalen, den øverstbefalende, til kommandocentralen i Møllestræde. Han ligefrem bad mig om hjælp. Jeg sagde så til ham, at laurbærtræerne kunne han ikke få, men da jeg også gerne ville være med til at fejre Hitlers sidste fødselsdag, bad jeg ham køre ned i gartneriets planteskole. Her gravede vi 2 stk. thuya pyramidalis (søjlethuya) op og satte i to spande, men jeg skulle selvfølgelig have dem tilbage, når festen var forbi. Kl. 16.00 kom han kørende med mine pyramidalis og fik dem gravet ned igen.

Jeg spurgte, om det havde været en god fødselsdag. Svaret var: Nej. Generalen var ikke kommet, så det hele havde været omsonst. Han spurgte mig, om jeg troede på venskabet mellem Rusland og England. Jeg svarede, at først måtte krigen have en ende, og det 3. rige kapitulere.

Lokalhistorisk Arkiv på Hillerød Bibliotek har et eksemplar af Blombergs beretning af juni 1988.

I nyere tid har kirkegården, der hører under Hillerød kommune, haft følgende kirkegårdsinspektører:

Gartner Imanuel Blomberg (1875-1940) 1924 - 1940

Gartner Anders Blomberg (1907-1991) 1940 - 1976

Hortonom Niels Henrik Thormann fra 1/11 1975

Menighederne i Hillerød Købstad og Frederiksborg Slotsogns kommune kom efterhånden op på 11-12.000 personer med Frederiksborg Slotskirke som sognekirke. Nye tider medførte, at kirken fik brug for lokaliteter til meget andet arbejde end de kirkelige handlinger.

Hillerød menighedsråd begyndte allerede i 1942 at arbejde med tanken om en ny kirke. En indsamling blev så småt sat i gang, for et kirkebyggeri kunne ikke ske uden tilskud af lokale pengemidler. En byggegrund på hjørnet af Københavnsvej og Tamsborgvej blev købt af overlæge Sv. A. Chrom for 60.000 kr. Skødet er dateret 25/3 1948. En husstandsindsamling blev iværksat for at fremskaffe det økonomiske grundlag for byggeriet. Indsamlingen indbragte ca. 250.000 kr. Med et projekt udarbejdet af arkitekt Holger Jensen og med Kirkeministeriets tilladelse af 12/5 1959 blev byggeriet påbegyndt. Den 16. september 1962 kunne Præstevang Kirken indvies. Kirkens første sognepræst blev Einar Johansen, tidl. residerende kapellan 1938-62 ved Frederiksborg Slotskirke.

Det næste kirkebyggeri skete ved Tolvkarlevej i Grønnevang-kvarteret. Det blev en lille vandrekirke - kaldet Grønnevang Kirken, som kunne indvies den 12. maj 1987. Forud havde i 7-8 år været holdt gudstjeneste i et lokale på Skanseskolen. Niels Nielsen, der blev kirkens første sognepræst, havde forinden - fra jan. 1974 - været præst ved Præstevang Kirken.

Hillerød bymidte manglede også sin egen kirke. I 1981 begyndte Hillerød Menighedsråd så småt at overveje muligheden for at ombygge det gamle kapel på kirkegården ved Østergade. Menighedsrådet kontaktede Kirkeministeriet, der sendte et par embedsmænd til Hillerød for at se på forholdene. I oktober 1982 kom ministeriets meddelelse om, at sagen kunne nyde fremme. Næste skridt var så at forhandle med Hillerød byråd om køb af kapellet. Handlen gik i orden 1985. Hillerød kommune skulle have 1.200.000 kr. kontant for kapellet med et omliggende areal på 2.194 m² - matr. nr. 501 Hillerød Bygrunde. Købesummen skulle betales over 3 terminer med 400.000 kr. hver gang. Den sidste rate blev betalt i december 1986. Endeligt skøde blev underskrevet og derefter tinglyst 19/6 1987. Arkitektfirmaet Jørgen Groth og Max Brüel A/S udarbejdede et skitseprojekt. Kapellet skulle restaureres og indrettes til kirkerum. Hertil udenomsfaciliteter i form af menighedslokaler. Ministeriets godkendelse forelå i april 1986, og ændring af kommunens lokale byplan blev godkendt i september 1986. Arbejdet påbegyndtes i april 1987, og den 19. november 1987 (1. søndag i Advent) kunne den nye Hillerød Kirke indvies. De samlede udgifter ved kirkebyggeriet kom op på 9.212.800 kr., fordelt på køb af kapel og grund 2.031.900 kr., håndværkerudgifter 5.660.200 kr. og

inventar 917.900 kr. samt omkostninger i øvrigt 602.800 kr. Herfra skal trækkes en brandskadeerstatning på 1.026.300 kr. Kapellet var kort tid inden ombygningen blevet ramt af en ildebrand opstået ved kortslutning i den elektriske installation. Kirkens første sognepræst blev Kristian Lauritsen, fra 1973 sognepræst ved Frederiksborg Slotskirke og tidl. landsprovst på Grønland.

Kildemateriale:

Hillerød Bogen 1925
Hillerød Bogen 1948
Bogen om Hillerød v/ Jørgen Andersen
Præstevang Kirke 25 år
Hillerød Kirke

Noter:

1. *Nils Gustafsson skriver i Bogen om Hillerød (v/ Jørgen Andersen) 1981:*

På den lille kirkegård var foruden kirken rejst en klokkestabel med to klokker. Klokkestabelen blev bevaret, og der kom senere yderligere en klokke til. Alle tre klokker er stadig i brug, men klokkestabelen forsvandt sammen med kirkegården. Den ene klokke, en af de ældste, hænger nu i spiret på det nuværende tinghus (i 1987 flyttet til den nye Hillerød kirke). De to øvrige klokker benyttes nu som kirkeklokker. Den ene hænger i Østby kirke på Læsø, medens den anden hænger i valgmenighedskirken i Vejstrup på Fyn.

2. *I heftet "Fra det gamle Hillerød" skriver gartner og graver Im. Blomberg (1875-1940):*

Vognmandslodderne lå bag ejendommene i Østergade strækkende sig om til Helsingørgade, altså alt det, vi nu kender under navnene Nordre Banevej, Langesvej, Margrethevej, Vinkelvej og Asylgade.

Hertil kan føjes, at i 1825 omfattede Vognmandslodderne - også kaldet Vognmandsjordene - tillige jernbanearealerne og Carlsbergvej dvs. helt over til skoven Store Dyrehave.

I 1940 lå den sidste rest af Vognmandslodderne mellem Carlsbergvej og skoven. Arealet, der tilhørte Hillerød kommune, var bortforpagtet til J. P. Andersen, Ny Petersborggård, som benyttede det til græsning af kreaturer. På den nordligste del blev opført Frederiksborg Byskole, indviet august 1952, og på den sydligste del ned mod Teglårdssøen kom senere Frederiksborg Statsskole, taget i brug 1959.

Under besættelsen - 1940-45 - havde Hillerød kommune lager af brænde og tørv på det område, hvor nu Frederiksborg Byskole ligger. Brændet og tørvene blev solgt til Hillerød bysborgere.

Den nederste del ned mod Teglårdssøen var på varme sommerdage et eldorado for byens ungdom, der her kunne nyde badelivets glæder. På et vist tidspunkt fandt mikrobiologen Carl Wesenberg-Lund ud af, at søens vand absolut ikke var det bedste badevand. Men sommerens glæder med en dukkert i søen fortsatte.

Badelivet i og ved Teglårdssøen ophørte, da friluftsbadet ved Frederiksborg Byskole blev taget i brug sommeren 1955. Og på nogenlunde samme tid begyndte byggeriet på Frederiksborg Statsskole.

M. Mørks Skole oplevet i kælderhøjde

ved Eva Holm-Nielsen

M. Mørks Skole blev grundlagt den 2. september 1895 af Marie Mørk, som bistået af søstrene Eva Mørk og Gudrun Mørk ledede den indtil 1930, hvor hun blev afløst af W. Stenberdt. I anledning af 100-års jubilæet følger her et interview med Ruth Mikkelsen, som gik i skolens børnehave fra 1922-24 og fortsatte i skolen til 1931. Ruth Mikkelsen, født Møller, drev sammen med sin mand, Ingvar Mikkelsen, købmandsforretningen Hillerød Pakhus, Helsingørsgade 34 fra 1947-67.

Mine bedsteforældre kom fra Nødebo. Min bedstemor, Laura Emilie, født Jørgensen, var skovløberdatter, og min bedstefar, Jens Christian Mortensen, var kulsvier. Det hændte ofte, at de ingen penge havde, og så gik Bedste op i stalden på Stenslettegård og tog af grisenes foder, for at familien kunne få noget at spise.

Senere blev bedstefar portner på det gamle sygehus (nu CF-kasernen). Der gik han og lagde folk i kiste, men så blev han ansat som pedel på M. Mørks Skole, og de flyttede ind i en kælderlejlighed på skolen.

Foruden min bedstemor og min bedstefar bestod familien af min mor, Emilie Laurine, og hendes bror Jens. Jens ville så gerne til Amerika, så da han var færdig med skolen, blev han sendt over til nogle af frk. Mørks bekendte i Californien. Men på turen gennem de californiske bjerge forulykkede toget og styrtede ned i en kløft. Han blev eftersøgt flere gange både gennem konsulatet og Frelsens Hær, men de fandt ham aldrig.

Min mor boede hjemme til hun var 18 år. Hun kom sammen med min far, Poul Burmeister Møller, fra hun var 17 år, og frk. Mørk sagde altid til min bedstemor: "Fru Mortensen, hvorfor går det barn altid med frakke på?" Det var jo, fordi hun var gravid, men det vidste Bedste ikke. Det blev nytårsaften 1913, og min bedstefar, som også var reservebetjent i byen, skulle på vagt. Da han var gået, fik min mor pludselig veer, og hun hylede og skreg, og Bedste, der

var fuldstændig uforberedt, måtte skynde sig at hente jordmoderen og rive nogle af bedstefars skjorter i stykker og få syet bukser, så barnet kunne få noget på. De troede, at faderen var udenlandsk, fordi drengen var "sort", da han blev født. Men det var, fordi min mor havde snøret sig meget stramt, for at det ikke skulle blive opdaget, at hun var gravid. Efter fødslen blev min far og mor så gift og flyttede til København.

Jeg er født den 1. september 1917 i København. Min far var brandinspektør på Hellerup Brandstation, men han døde af den spanske syge, da jeg var 2 år. Min mor, som nu stod alene med to børn, fik lov til at blive boende et par år inde på brandstationen. Men så skulle hun jo lære noget og kom i lære som smørrebrødsjomfru på Wivex, og min 3 år ældre bror Poul blev sendt til Hillerød til min bedstefar og bedstemor. Jeg blev boende hos et ægtepar på brandstationen. De ville gerne have adopteret mig, men det ville min mor ikke have, så da jeg var 5 år, kom jeg også til Hillerød.

Vi boede i kælderens i den nye skolebygning på Hammersholtvej. Vi havde en fin stue, som var lukket af og kun blev brugt i højtidene. Så havde vi en dagligstue, et soveværelse og et meget stort køkken. Vi to børn sov inde i soveværelset sammen med Bedste og bedstefar.

Jeg gik først i skolens børnehaven et par år hos frk. Israelsen. Børnehaven lå ved siden af den nuværende forstanderbolig. Den var for børn mellem 4 og 7 år, og da jeg blev 7 år, kom jeg så i skole.

Der blev ikke set skævt til os i skolen, fordi vi boede i kælderen. Frk. Mørks Skole har altid været en finere skole, fordi den er en betalings-skole. Det var bedre folks børn, der gik der, men der var også mange forældre, der ville have, at deres børn skulle gå der, fordi den gik for at være en god skole. Det var jo en skole med traditioner. Og man har altid sagt, at på Frk. Mørks Skole, der betalte man også lidt til hjælp til karaktererne.

Jeg gik i klasse med Nathalie Lind, der blev justitsminister. Vi gik også sammen i børnehaven. Der var noget aristokratisk over hende. Hun havde ret fremstående tænder - det kunne hun selvfølgelig ikke gøre for - så jeg syntes, hun var "åndet", men bortset fra det, så var hun meget sød. Hun sad lige bag

mig i klassen. Hun prikkede mig på ryggen, og så sagde hun: "Ruth, vil du ikke gå med fiskekasser, så skal jeg feje skolestuer?" Så sagde jeg: "Næ, du kan tro,

Den 4-årige Ruth. Dukken havde hun fået af ægteparret på brandstationen.

det er lyv!" Hun havde ligesom mig selv ingen far, og hun knoklede også. Hendes mor var meget streng. Hun havde fiskeforretningen i Helsingørsgade 33.

Nathalie var dygtig i skolen. Jeg har aldrig været en dygtig pige, fordi jeg aldrig har haft andet end en kost og en spand og en gulvskrubbe. Jeg har aldrig haft tid til at læse, og når jeg endelig skulle læse, så skulle det gå hurtigt. Hvis jeg havde fået lov at blive på Frk. Mørks Skole, havde det måske været ander-

ledes. Men jeg fik ikke lov til at gå der længere end min bror. Han ville ikke i realklassen. Han ville være mekaniker og kom i lære hos Søren Schjunk. Og der måtte ikke blive gjort forskel på os børn, så jeg røg også ud og kom på kommuneskolen og gik der det sidste år. Jeg var tosset, da jeg blev taget ud af skolen, og Stenberdt var rasende på Bedste og bedstefar, fordi jeg ikke måtte fortsætte på skolen. Men der var ikke noget at gøre.

Lærerinderne var flinke alle sammen, men jeg kunne nu bedst lide håndarbejdslærerinden frk. Israelsen, som jeg også havde haft i børnehaven.

Vi havde høns, og frøken Hauowitz, der var gymnastiklærerinde, kom ned til os hver dag og fik et æg. Hun slog lige på det med kniven og så ned i halsen. Det grinede vi meget af.

Flere af lærerinderne boede på skolen og tog sig af kosteleverne. Der var en lærerinde på hver værelsesgang. De små kaldte deres for "Kattemor".

Nogle af kosteleverne boede på den øverste etage i vores bygning. Dem skulle jeg bære koks op til, men de skulle selv tænde op. Jeg havde en mælkejunge, som jeg bar koksene op i. Jeg skulle op hver morgen, når klokken var 4 sammen med Bedste for at pudse alle kostelevernes sko. Det foregik i den gamle bygning. Det var hårdt. Vi skulle også feje skolestuerne. Det gjorde vi også hver dag. I sommermånederne, når eleverne var væk, skulle der gøres hovedrengøring på skolen. Der blev sæbet vinduer af og skuret gulve og ferniseret. Det var jeg også med til, men min bedstemor fik også hjælp af både Ingrid, Erna, Mathilde og fru Jepsen. Så var der Henny, der var ung pige i privaten hos frk. Mørk, fru Petersen, der sad og reparerede alle kostelevernes tøj, og frk. Andersen. Hun stod for madlavningen.

Bedstefars arbejde bestod i at feje gården, rydde sne og fyre om vinteren i det store fyr og så ellers gå til hånd. Både min bror og jeg skulle deltage, men han slap altid bortset fra, at han måtte hjælpe min bedstefar med store bænke. Hver 14. dag holdt Sønderjysk Forening møde på skolen, og så måtte han hjælpe med at bære alle bænkene ned i gymnastiksalen og tilbage igen. Og når der var skoleafslutning kom alle bænkene ud i gården. Poul var den første, og har altid

Bedste i nedgangen til pedellejligheden sammen med Henry og Bedstes hund Sisse.

har været favoritten, mens jeg altid har været holdt lidt nede.

Bedstefar måtte også af og til tage sig af skolebørnene, f.eks. da skræddermester Christian Sørensen, som havde forretning, der hvor Kjøller er nu, blev dræbt. Han og kulgrosserer Larsen og flere andre fra logen kørte galt, og Christian Sørensen jog hovedet ud gennem ruden og var færdig med det samme. Så måtte bedstefar op og hente hans to piger i klassen og bringe dem hjem til Hansensvej.

Der blev sunget meget på skolen. Vi sang morgensang hver dag i gymnastiksalen, og om sommeren foregik det ude i gården under valnøddetræet.

Man kunne også lære at danse på skolen. Det fik jeg lov til at gå med og lære. Det var frk. Dahl, der underviste. Vi afsluttede med opvisning og bal. Jeg dansede med i "Elverhøj". Der fik vi sådan nogle sko på, der var hårde ude på

Bedste sammen med to af sine hjælpere. Ingrid, som står med hunden, var pige hos Bedste. I baggrunden ses Søndre Banevej.

snuderne, en slags balletsko. Vi grinede sådan, for vi faldt jo ned, vi kunne ikke blive stående på tærne.

Der var også skolekomedier hvert år i gymnastiksalen. Jeg har aldrig selv været med, men Bedste spillede Leonora Christina et år. Det var egentlig Marie Mørks rolle, men hun blev syg, og fordi Bedste også var hvidhåret, blev hun spurgt. Hun skulle ikke sige noget, bare sidde på scenen. De tryglede og bad, men hun strittede imod. Bedstefar ville have, hun skulle gøre det, og til sidst gik hun så med til det. Jeg stod henne i hjørnet og kiggede på. Og der sad hun i natkjole med udslået hår foran et stort, tykt lys i en messingstage og læste i en bog. Da hun kom tilbage til kælderen, sagde hun: "Det gør jeg aldrig mere!"

Bedste var meget glad for kosteleverne. Når de skulle til stævnemøde, kom

Udflugt til Frk. Mørks sommerhus "Helle" i Gilleleje ca. 1922. Det er Bedste i den sribede kjole. Til højre for hende ses Ruth og yderst Poul.

de ned til Bedste. Så lukkede hun dem ud gennem køkkenvinduet, og så rendte de ud i Præstevangen. De skulle jo være pæne, så de fik sort skosvætte på øjenvipperne. Somme tider var det regnvejr, og når de så kom hjem, var det hele rendt ned ad kinderne. Så lukkede Bedste dem ind igen. Hun turde godt, hun syntes, det var så synd for dem, at de ikke måtte komme ud.

Om foråret, når skoven var grøn, gik hele skolen ud i Præstevangen. Vi gik ned igennem viadukten og ud ved Troldhatten og Fantasøen. Vi sang, og der blev holdt foredrag. Jeg rendte nu ikke med hver gang.

Dengang kørte eleverne i hestekøretøjer, når de tog eksamen. Jeg kan huske, at bedstefar var ude i skoven og hente bøgegrene til at pynte vognene med.

Udflugt til Præstevangen ca. 1920. Damen med den mørke hat til højre for dannebrogflaget er frk. Dahl.

Mens skolen var lukket om sommeren, besøgte vi Marie Mørk i hendes sommerhus oppe ved Gilleleje. Så kørte vi i hestevogn her fra Hillerød. Vi fik middagsmad, jeg kan bl.a. huske, vi fik jordbær. Og så var vi nede ved stranden og lege.

Tredie juledag var vi altid til juletræ hos Forsvarsbrødrene på Hotel Leidersdorff. Et år brændte Leidersdorff den dag, vi skulle til juletræ, så det blev der ikke noget af.

Poul og jeg fik altid julegaver af Marie Mørk, og nytårsaften inviterede hun personalet over til spisning i kostelevernes spisestue. Så dansede vi om juletræ, og vi fik også hver en pose med appelsiner og konfekt.

Marie og Eva Mørk var flinke begge to, men Bedste kunne ikke lide Marie Mørk. Hun brød sig ikke om at fedte for hende. Bedste var sådan lidt for sig selv. Når frk. Mørk stod oppe på trappen og råbte "Mortensen, Mortensen!",

Optoget på vej mod Præstevangen. Det er Ruths bedstefar, Jens Christian Mortensen, der bærer skolens banner med påskriften "Modig - Munter - Mild". Damen med den hvide hat er Gudrun Mørk.

så kunne Bedste godt finde på at sige: "Hva' fanden står den kælling der og gaver efter?" Bedstefar var helt anderledes. Han var meget glad for damer, og han fedtede altid for hende. Det irriterede Bedste.

Mine legekammerater var allesammen fra skolen. Der var Inger Marie Scheibel, som altid blev kaldt Søster. Hun er søster til sagfører Aage Scheibel. De boede på Petersborgvej i det hvide hus med veranda lige skråt over for skolen. Hun og jeg legede med dukker.

Min bror og hans skolekammerater, Steffen Hansen og Henning Lewinsky, de rendte tit i skolegården og spillede fodbold. Engang røg den ind i en rude, som gik i stykker. Jeg gik og hinkede, og så sagde de, det var mig, der sparkede til bolden. Så kom min bedstefar, og han tog mig sådan i armen, at ærmet på min kjole røg af. Og så blev jeg sendt i seng. Noget efter kom min

bror ned til mig, og så sagde han: "Ja, det var jo os, der gjorde det!" "Jamen, så gå ud og sig det til Bedstefar!", svarede jeg, men der hjalp ingen kære mor. Jeg kom ikke op for det. Han favoriserede min bror, og det var fordi, han var den første.

Steffens far var hestehandler Ejvind Hansen, og de boede skråt over for skolen i den røde villa på Søndre Banevej 27. Jeg kom meget hos fru Ejvind Hansen. Hun havde jo ikke andre end sønnen Steffen, og hun var så glad for mig. Jeg fik en hel masse af hendes legetøj, bl.a. et dukkekomfur. Min bror og Steffen og flere andre, bl.a. Rosbæks søn og Lewinsky, de gik ned i Teglgårdssøen og fiskede skaller. Så skulle jeg stege dem på komfuret.

Da bedstefar og bedstemor havde været på frk. Mørks Skole i 25 år, fik de nogle store skeer, hvor der stod "Jubilæum 25 år" på. Frk. Mørk stod øverst på trappen og råbte: "Mortensen, fru Mortensen, hvor er I henne?!" Jeg gik og fejede sammen med Bedste nede i skolestuerne, og Bedste lod hende bare stå og råbe. Pludselig sagde det bum-bum-bum-bum. Det var frk. Mørk, der faldt ned ad trappen med skeer og hele molevitten. Og der lå hun, til bedstefar kom farende og hjalp hende op.

Som nævnt var bedstefar også reservebetjent. Når han skulle følge nogen til afsoning i Horsens Tugthus eller Nyborg, så hentede han dem i arresten på Torvet, og så kom de hjem til os i køkkenet. De fik kaffe, og Bedste smurte en madpakke, som de fik med på rejsen. De fik også chokolade og bolcher og cigaretter eller cerutter.

Mange år efter kom en af dem, der havde afsonet sin straf, hjem til bedstemor, der nu boede i Frederiksværksgade. Han kom sammen med sin far, og ville gerne hilse på bedstefar, men han var i mellemtiden død. Manden var blevet ret velstående og gav Bedste 500 kr. til en blomst til bedstefar. Resten skulle hun selv beholde. Det var som tak, fordi de havde været så gode ved ham.

Jeg blev konfirmeret søndagen den 11. oktober 1931 i Slotskirken. Min bedstefar og jeg tog ind til København og købte tøjet. Min bedstemor ville ikke

med. Min kjole var meget fin. Den var af hvid organza med en løs bolero, der var broderet. Vi købte den inde hos Illum. Det var første gang, jeg var i Illum i mit liv, og siden den tid har jeg ikke kunnet købe noget, uden at jeg først skulle i Illum og se, hvad der var. Så fik jeg en grøn frakke med skind på og fine, brune sko og handsker. Jeg fik også en lille hat med en fasanfjer på. Det var ret fint efter datiden. Og så fik jeg en salmebog.

Min fars søster kom herop. Hun gav konfirmationsbuketten. Det brugte man i København dengang, og så skulle jeg også have sådan en, syntes hun. Jeg var tosset og ville ikke have den, men jeg skulle tage den med i kirken. Jeg var den eneste af de 150 konfirmander, der havde sådan en. Vi blev konfirmeret ved vores pladser, ikke ved alteret. Det var, fordi vi var så mange. Da jeg skulle konfirmeres, lagde jeg blomsterne på stolen, og da pastor Rald havde konfirmeret mig, sagde han: "Pas nu på, du ikke sætter dig i buketten!"

Konfirmationen blev holdt i en af skolestuerne, der var blevet ryddet, og så var der stillet bord op. Vi var kun os selv og min faster. Af gaver fik jeg bl.a. et halssmykke af frk. Mørk, medens jeg fik armlænke og fingerring af politiet, fordi min bedstefar var reservebetjent.

Fru Christian Sørensen, hvis ene pige blev konfirmeret sammen med mig, kom og spurgte, om ikke jeg ville med til København og i Det kongelige Teater om mandagen. Det fik jeg så lov til. Vi så "Elverhøj". Det var første gang, jeg var i teatret. Samme dag flyttede vi ud i Løngangsgade. Min bedstefar var i stedet blevet slotsvægter på Frederiksborg Slot. Og så pasteuriserede han mælk oppe på Mejeriet Pasteur på Nordre Banevej 5.

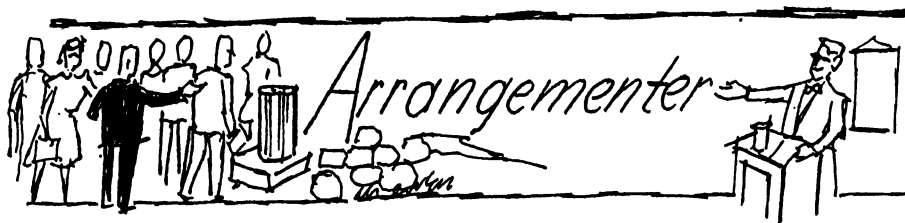
Nils Gustafsson: "Marie Mørk 1861-1961", *Kultur og Folkeminder* XIII, Hillerød 1961.

M. Mørks Skole. Nogle Mindeblade 1895-1935.

M. Mørks Skole 1895-1945, Hillerød 1945.

M. Mørks Skole. 2. september 1895-1970, Hillerød 1970.

Årsskrift for Marie Mørks Skole 1908, 1920, 1924, 1925, 1926, 1928, 1931, 1932, 1933, 1935.

Årets hus 1995

I bestyrelsen arbejdes der for tiden på højtryk med at finde frem til "Årets hus". Som tidligere vælges det hus, der skal præmieres, i samarbejde med "Hillerød-posten" og arkitekt, professor Vibeke Dalgas, Lunds universitet samt med Nykredit og Ristorante La Perla som sponsorer.

Kåringen af huset påregnes at finde sted den 2. september, og foreningens medlemmer indbydes herved til at overvære begivenheden. Klokkeslet og mødested meddeles i "Hillerødposten".

Kirkegårdstur

I september vil der blive afholdt en vandretur på den gamle kirkegård ved Østergade.

Da programmet først kan fastlægges sidst i august, henvises til "Hillerødposten" om tidspunkt og mødested for vandringen gennem kirkegården.

Hillerødkalenderen 1996

Lokalhistorisk Forenings "Hillerødkalenderen", der som tidligere har en række interessante billeder med motiver fra det gamle Hillerød, vil i år udkomme allerede i oktober. Prisen bliver 74.50 kr.

Jubilæum på Grundtvigs Højskole

Den 16. oktober er det hundrede år siden, Frederiksborg Højskole blev indviet. Efter at skolen i 1937 var blevet købt af bestyrelsen for Grundtvigs Højskole i Lyngby, ændredes navnet til Grundtvigs Højskole ved Frederiksborg. Til daglig bruges ofte navnet Grundtvigs Højskole.

Jubilæet vil blive markeret ved to større fester, i august og oktober, samt ved udsendelse af et jubilæumsskrift, der får titlen "*Harpens Kraft, Frederiksborg Højskole 1895-1995*", skrevet af tidligere og nuværende medarbejdere ved skolen. Det påregnes at være i boghandelen fra 1. oktober.

Samtidig udsender Lokalthistorisk Forening et mindre jubilæumsskrift, "*Højskole i Hillerød i Hundrede År*". Dette skrift bygger i vid udstrækning på breve, dokumenter, protokoller m. v. i højskolens arkiv, og det henvender sig især til læsere, der ikke på forhånd har større kendskab til den specielle skoleform, som en dansk folkehøjskole er.

"*Højskole i Hillerød i Hundrede År*" er forsynet med mange illustrationer, deriblandt en hel del ældre billeder fra arkivet og fra private billedsamlinger.

Lokalthistorisk Forenings skrift, der vil kunne købes hos byens boghandlere og på Hillerød Bibliotek, koster 65 kr.

A. M.

Medlemskontingent

Nogle medlemmer har endnu ikke betalt kontingent til foreningen for indeværende år. Benyt venligst det tidligere tilsendte indbetalingskort:

Giro Bank nr. 704-4607, Tjørnevang 4, 3400 Hillerød.

Kontingent: kr. 100.-; pensionister og studerende kr. 50.-

FULL-SERVICE
- fra idé til færdig tryk

BROCHURER
KATALOGER
ÅRSBERETNINGER
PLAKATER
TIDSSKRIFTER
BØGER

Vi har:

Tegnestue - Fotosats

*Diskette-konvertering
samt scanning af billeder*

*Reproduktion af 4-farve
og sort/hvid*

*Trykning på store og små
offsetmaskiner
samt efterbehandling*